

ҚР ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ МИНИСТРЛІГІ
С.Д.АСФЕНДИЯРОВ АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ РК
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ С.Д.АСФЕНДИЯРОВА

Клиникалық фармакология кафедрасы

Тақырыбы: «Дәрілік заттардың жанама әсері»

Орындаған: Бегалы Б Байжанова
ЖМ13-05-1,2 топ

Алматы 2017 ж.

Бүкіл дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (БДҰ) анықтамасы бойынша, ДЗ жанама әсері немесе ДЗ жағымсыз әсері дегеніміз – бұл ДЗ ауруларды алдын-алу және емдеу үшін ұсынылған мөлшерде қолданғанда дамыған кері әсерлер.

ДЗ жанама әсерлерін анықтауда тіркеуге дейінгі зерттеулер негізгі ақпарат көзі болып табылады, бірақ, бұл зерттеулерге қатысатын науқастардың саны аз болғандықтан (бірнеше мыңдаған) және ДЗ қабылдау ұзақтығының қысқалығына байланысты барлық жанама әсерлерді анықтап үлгермейді. Сондықтан да, көптеген ауыр жанама әсерлер ДЗ тіркеген соң, маркетингтен кейінгі кезеңде анықталып жатады. Мұндай жанама әсерлерді тіркеуге алу дәрігерлердің мойнына жүктелген, бірақ көп елдерде дәрігерлер оған қажетті жауапкершілікпен қарамайды.

1976 жылы Вере ДЗ жанама әсерлерінің негізгі аурудың клиникалық көрінісін бұрмалайтындығын дәлелдеп, жанама әсерлердің анықталмауының 5 негізгі себептерін атап көрсетті:

- ✓ Жанама әсерлер көбіне кездейсоқ дамиды және ДЗ қабылдаумен байланысын анықтау қиынға соғады.
- ✓ Кейбір ДЗ салдарынан туындаған жанама әсерлер негізгі аурудың көрінісін беруі мүмкін.
- ✓ Жанама әсерлер ДЗ қабылдауды тоқтатқан соң, уақыт өте дамуы мүмкін.
- ✓ ДЗ негізгі аурудың қайталануын (рецидив) тудыруы мүмкін.
- ✓ Науқастың негізгі ауруы тым күрделі болса, ДЗ жанама әсерін байқау қиынға соғады.

Жанама әсерлердің ДЗ қабылдаған уақыт пен мөлшеріне байланысты жіктелуі

Реакция типі	Сипаттамасы	Мысалдар	Науқастарды жүргізу тактикасы
Мөлшерге тәуелді (dose-related)	<ul style="list-style-type: none"> • жиі кездеседі • ДЗ фармакология-лық әсерімен байланысты • болжанады • өлімге сирек ұшыратады 	<ul style="list-style-type: none"> • дигоксиннің токсикалық қасиеті • MAO қайтып ұсталынуын тежейтін препараттарды тағайындағанда дамитын серотонинді синдром • үшциклды антидепрессанттардың антихолинэстеразды әсерлері 	<ul style="list-style-type: none"> • мөлшерін төмендету немесе препаратты енгізуді тоқтату • қосалқы терапияның әсерлерін қайта қарастыру
Мөлшерге тәуелсіз (non-dose-related)	<ul style="list-style-type: none"> • сирек кездеседі • ДЗ фармакология-лық әсерімен байланы емес • болжанбайды • өлімге жиі ұшыратады 	<ul style="list-style-type: none"> • пенициллинге дамыған аллергиялық реакция • жалған аллергиялық реакциялар • идиосинкразия 	<ul style="list-style-type: none"> • болашақта бұл ДЗ қолданудан бас тарту
Мөлшерге және уақытқа тәуелді	<ul style="list-style-type: none"> • сирек кездеседі • ДЗ кумуляция-лануы 	<ul style="list-style-type: none"> • глюкокортикоидтардың гипоталамо- 	<ul style="list-style-type: none"> • мөлшерін төмендету

ДЗ жанама әсерлерінің 4 түрі бар:

A-типті – ДЗ фармакологиялық белсенділігімен байланысты, кез-келген адамда кездесетін, жиі дамидын, болжамалы реакциялар;

B-типті – тек сезімтал адамдарда кездесетін сирек, болжауға келмейтін реакциялар.

C-типті – ұзақ уақытқа созылған терапиямен байланысты реакциялар (ДЗ тәуелділік).

D-типті – ДЗ канцерогенді, мутагенді және тератогенді әсерлері

А-типті	<ul style="list-style-type: none"> • ДЗ мөлшерден тыс қолданғандағы дамыған токсикалық әсер (мысалы, парацетамолдың жоғары мөлшерде қабылдағандағы гепатотоксикалық әсері) • екінші дәрежелі жанама әсер (мысалы, антигистаминді ДЗ седативті әсері) • екінші реттік жанама әсер (мысалы, антибиотиктерді қолдану салдарынан туындаған дисбактериоз) • ДЗ өзара әсерлесу салдарынан туындаған жанама әсерлер (мысалы, теофиллиннің эритромицинмен бірге қолданғанда дамитын жанама әсерлері)
В-типті	<ul style="list-style-type: none"> • ДЗ жақпауы • идиосинкразия • ДЗ жоғары сезімталдылық (иммунологиялық) • жалған аллергиялық реакциялар
С-типті	<ul style="list-style-type: none"> • ДЗ тәуелділік • жойылу реакциясы (рикошета) • толеранттылық
Д-типті	<ul style="list-style-type: none"> • канцерогендік әсер • мутагендік әсер • тератогендік әсер

А-типті жанама әсерлер

ДЗ жанама әсерлерінің 80%-і А-типке жатады.

Жиі кездесетін ДЗ жанама әсерлері олардың

фармакологиялық қ

байланысты және те

мөлшерде қолданға

Кейбір жағдайларда

ДЗ мөлшерден тыс қолданғандағы дамыған токсикалық әсерлер

Көптеген препараттар, мөлшерден тыс қолданғанда токсикалық реакциялар туындатады. ДЗ токсикалық қасиетін бағалау үшін «терапевтік әсердің кеңдігі» деген ұғым қолданылады. Терапевтік әсері кең препараттарды терапевтік мөлшерде қолданғанда токсикалық асқыныстар сирек кездеседі, ал терапевтік әсері тар препараттарды қолданғанда токсикалық әсер жиі кездеседі.

Екінші дәрежелі жанама әсерлер

Екінші дәрежедегі жанама әсерлер – бұл ДЗ фармакодинамикасымен байланысты жағымсыз

әсерлер. Мұндай жанама әсерлер ДЗ таңдамалық

номалармен сәйкестіктің

немесе тағы да басқа
микробқа қарсы заттарды
қолданғанда дамиды, олар
ағзаның қалыпты бактериялы
флорасын өзгерте отырып,
суперинфекция,
дисбактериоз, кандидоз
сияқты
туындас

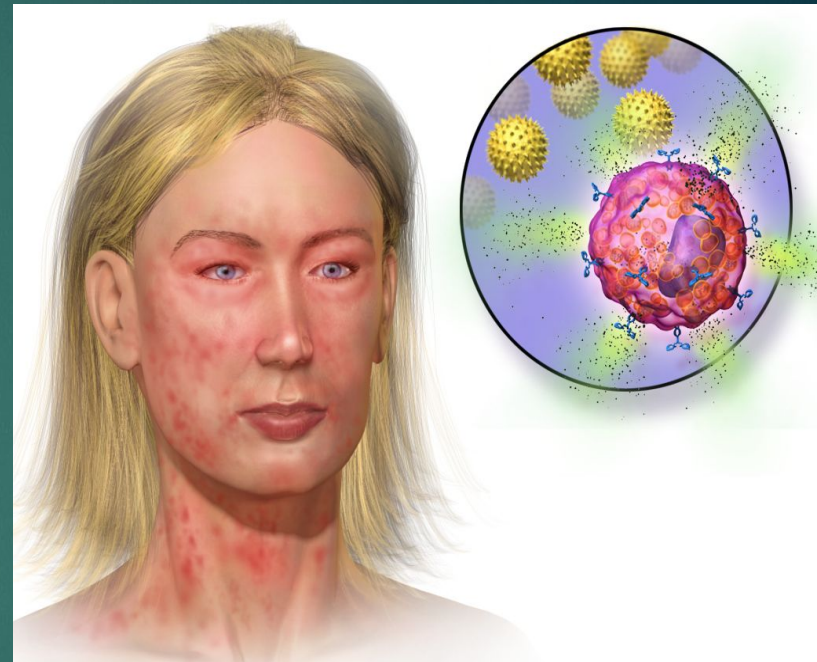
**ДЗ өзара әсерлесу салдарынан туындаған
жанама әсерлер**

Әдетте бұл ДЗ
фармакокинетикалық өзара
әсерлесуі салдарынан
дамыған токсикалық жанама
әсерлер.

В-типті жанама әсерлер

В-типті реакциялар
ДЗ мөлшеріне және
фармакологиялық
белсенділігіне
байланысты емес
(ДЗ жақпауынан
басқасы). Оның
негізінде ағзаның

ДЗ жақпауы – ДЗ терапевтік және субтерапевтік мөлшерде қолданғанда дамиды, фармакологиялық қасиеттерімен байланысты жағымсыз реакциялар. Мұндай реакция кез келген препаратқа дамуы мүмкін.

Идиосинкразия – ДЗ

ДЗ жоғары сезімталдылық немесе
аллергиялық реакциялар –
бұл иммунологиялық
механизмдердің қатысуымен
жүретін реакциялар. Жоғары
сезімталдық немесе

аллергиялық реакциялардың
келесі түрлері бар :

Жалған аллергиялық реакциялар – даму механизімі иммунологиялық емес, бірақ клиникалық көрінісі аллергиялық реакцияларға ұқсас жағымсыз әсерлер. Олар І-ші типті аллергиялық реакцияларды

C-типті жанама әсерлер

ДЗ тәуелділік – бұл препаратты қабылдауды тоқтату салдарынан пайда болған (абстинентті синдром) және ағзаның препаратты қайта қабылдауын талап ететін жағдай. ДЗ тәуелділік физикалық және психикалық болып екіге бөлінеді.

Д-типті жанама әсерлер
Канцерогенді
әсерлер – Д3
қатерлі ісіктер
тудыру қасиеті.
Мутагенді әсерлер –
бұл Д3 генетикалық
өзгерістерді (генді,

Тератогенді әсерлер – бұл ДЗ ұрық пен ересектердің репродуктивті мүшелеріне тікелей токсикалық әсері. Тератогенді ДЗ тікелей эмбриотоксикалық әсер көрсетіп, эмбриопатия, фетопатияның дамуына